

Köyde Öğretmen Olmak

KÖY OKULLARI DEĞİŞİM AĞI DERNEĞİ

Kuruluş tarihi: 5 Aralık 2016

www.kodegisim.org

bilgi@kodegisim.org

Osmanağa Mah., Söğütlüçeşme Cad.

No: 56, Altın Çarşı - 89 Kadıköy/İstanbul

0216 343 73 43

@kodegisim

Teşekkür

KODA olarak 2016 yılından beri köylerdeki çocukların iyi eğitim alabilmesi için öğretmenleri ve aileleri güçlendirmek üzere çalışıyoruz.

Yürüttüğümüz her programda çalıştığımız alanı daha yakından tanıdık, yeni ihtiyaçlarla karşılaştık, yeni çözümleri ağımıza katılanlarla geliştirdik. Muş'tan Aydın'a, Bursa'dan Batman'a, Kastamonu'dan Şanlıurfa'ya Türkiye'nin dört bir yanından birbirinden farklı anılarla heybemizi doldurduk. Kırsalın, köyün, köy okulunun ve bu ekosistemde yer alan her bir kişinin rolünün önemine tanık olduk. Çocuğun çevresindeki yetişkinlerle sahada bilfiil çalışma yürütürken, yarattığımız etkiyi artırmak kadar, alandaki ihtiyacın da daha görünür olması için her sözümüzü verilerle desteklemenin gerekliliğini gördük. Her krizde kırsalın daha iyisini inşa edebilmek için türlü fırsatlar barındıran bir alan olduğu bilinciyle kırsala özgü politikalar geliştirebilmek, kentlerde yoğunlaşan ilgiden kırsalın hakkı olanı alabilmek, 8 yılda biriktirdiklerimizi sayısal verilerle de aktarabilmek için bu yazı dizisini hazırladık.

Fikir oluştuğunda pandemiye atlatmıştık ancak henüz 6 Şubat Depremleri olmamıştı. 6 Şubat sonrasında köy okuluna dair bildiklerimiz tekrar sınandı. Başlangıçta yazılanlar defalarca silindi, tekrar yazıldı. Bu sırada yolumuz STGM ekibiyle kesişti, birlikte Hatay köylerinde bu yazı dizisinin nereye denk geldiğini anlatmak üzere bir de video hazırladık.

Yazı dizimiz kolektif bir emeğin ürünü. Bu yüzden başta Demet Taşkan, Gökçen Karaman, Hatice Azın, Muhammed Atalay, Okan Pala ve Öykü Kocaman olmak üzere deneyimleri ve fikirleriyle yazılarımıza katkı sunan, yolumuzun kesiştiği tüm ekip üyelerimize;

Anlatmak istediklerimizin gözlere, kulaklara hitap etmesini sağlayan videonun ortaya çıkmasında emeği geçen STGM ekibi üyeleri Ezgi Karataş, Hakan Ataman, Murat Özçelebi ve Özge Azap'a;

Ve 8 yıl boyunca köyünü, okulunu, deneyimlerini bize açan tüm öğretmenlere, öğretmen adaylarına, velilere, muhtarlara, akademisyenlere ve gönüllülere teşekkür ederiz!

Köyde Öğretmen Olmak

Hayatımız boyunca tanıştığımız onca insan içinde hiç unutmadığımız kişidir ilkokul öğretmenimiz. Bu, çocukluğumuzda bizi yetiştiren yetişkinlerden sonra en çok zaman geçirdiğimiz kişi olduğu için de olabilir, bizi birbirinden çok "yeni"yle tanıştırdığı için de. Köylerde de, kentlerde de ebeveynler çocuklarının eğitim ve öğretimini ilkokul öğretmenlerine emanet eder. Peki ilk yazımızda çerçevesini çizdiğimiz köy hayatına sonradan katılan ve köydeki çocukların eğitim ve öğretiminden sorumlu olan köy okulu öğretmeni, buradaki hayata hazır olarak mı gelir?

Bu yazımızda köy öğretmenin kişisel ve mesleki yolculuğundan bahsedeceğiz. Bu bahsin kapsamına öğretmenin köydeki hayatını da objektif gözlerle dahil etmeye çalışacağız. Atama ile köyde göreve başlayıp köy öğretmeni olmayı seçen, taşrada görev yaptığı okulun fiziksel imkânlarını iyileştiren, aileleri de eğitim sürecinin içine katan, yerel kaynakları göz ardı etmeyerek köyde daha nitelikli eğitimin mümkün olduğunu ispatlayan köy öğretmenlerimizin hikâyeleri ile birlikte...

Köy öğretmenin nasıl bir rehber ihtiyacı vardır? Bu yazı bir rehber olma iddiasında değildir. Her köyün kendi dinamiğine, fırsatlarına ve zorluklarına sahip olduğunun bilinci ile kaleme alınmıştır, naçizane birtakım öneriler de barındırmaktadır.

40+1¹: Köy Okullarının Tercih Edilmesi

Yazı dizimizin ilk yazısından itibaren köylerin değişen yapısına ve kırsalda eğitimin güncel durumuna, okulun bir köy için ifade ettiklerine, köy çocuklarına sunulan eğitim seçeneklerine, öğretmen adaylarına sunulan öğretmen yetiştirme uygulamalarına ve onları mesleğe hazırlayan süreçlere yakından bakmaya çalıştık. Bunu en çok da köye ve kırsala okuyucu ile aynı pencereden bakabilmek umuduyla yaptık. Köyleri tek bir kalıba sokmak ve daha iyi eğitim için tek bir ideal yöntem arayışında olmak gerçekçi değil. Bizim çabamız kırsala yönelik önyargılarımızdan sıyrılabilmek, bize gösterilen ya da öğretilen hayallerin dışına çıkabilmek, kırsalın zorluklarını, gücünün ve avantajlarının da farkında olarak anlayabilmek için.

“Hayalimdeki hep şuydu: İlk gün güzel güzel giyineceğim. Sınıfa gireceğim ve çocuklar beni bekliyor olacak. ‘Günaydın çocuklar’ diyeceğim ve dersime başlayacağım. Bu heyecanla okula gittiğim ilk gün elimdeki anahtarla kapıyı bir açtım ki içerisi çok kötü durumda. Çatısı akmış, sıraları tozlu, virane bir okul, öğrenciler zaten yok. Meraklı gözlerle çocuklar teker teker gelmeye başladı. Öğrencim olup olmadıklarını anlayamadım. Türkçe bilmedikleri için iletişime geçememiştik.”

Köy Öğretmeni

¹ MEB’in, öncesinde yapılan 40 tercih neticesinde herhangi bir okula yerleştirmesi yapılamayan kişileri puanının yeterli olması durumunda kura yoluyla tercih edilmeyen, boş kalan okullara öğretmen olarak atamasını ifade etmektedir.

Öğretmen adayları atama tercihlerinde genellikle merkez okulları tercih etme eğiliminde oluyor. Köy okullarının “tercih” edilme sebepleri ise hep aynı: Zorunlu hizmet yükümlülüğünü tamamlamak ya da açıkta kalmamak. Çoğu öğretmen adayı ilk görev yeri olarak köy okuluna gittiğinde bir yandan mesleğe adım atma hayalini gerçekleştirirken bir yandan da endişeleriyle yüzleşmek durumunda kalıyor. Hatta bazen hikâye daha köye varmadan başlıyor. Çünkü ilk sorular köye nasıl ulaşılacağı ve dönem başladığında öğretmenin nerede konaklayabileceği oluyor.

“Köye gittiğimde yaşlı bir teyze bana evini açacak, bir oda verecek ve ben bir gaz lambası önünde kitabımı okuyacağım, diye düşünüyordum. Karşılaştıklarım ise bundan çok farklıydı.”

Köy Öğretmeni

Başlamak: Köy Öğretmenliğinin Yarıısı

Başlamak bitirmenin yarıısı denir ama bu durumu pek çok konuda olduğu gibi köy öğretmenliği için de yeniden tanımlamak gerekiyor. Köyde öğretmenlik yapmaya zihnen hazır olmaktan tutun da derse hazır bir sınıfı bulmaya ya da var etmeye, öğrencileri o sınıfa getirmeye, farklı seviyeden öğrencilere ders kazanımlarını edindirmeye yönelik yöntemleri belirlemeye kadar her aşama bir köy öğretmeni için öğretmenliğe başlangıç öncesi hazırlıklar sadece.

“Muhtar köyde yoktu ve okula camdan girmem gerekti. İkinci gün anahtara ulaşım sınıflara girdiğimizde sınıfların durumunun çok kötü olduğunu gördük. Sıralar kırık, tahtam yetersizdi, okulun dışında tek bir tuvalet vardı ve su bağlantısı yoktu. Okulu derse başlayabilir hâle getirmek için bir hafta boyunca babamla temizledik. Okul, çocukları içeri alabilecek hâle gelmişti ama yetersizdi.”

Köy Öğretmeni

Kırsalda eğitimi düşünürken yalnızca okulu dikkate almak, diğer bileşenleri eğitim dışı faktörler olarak değerlendirmek mümkün olmuyor. Dolayısıyla bir köy öğretmenin yapması gereken hazırlıklar okul ile sınırlı kalmıyor. Eğitimin çocuğun gelişimini duygusal ve bedensel bir bütün olarak sağlayabilmesi için köydeki üretim faaliyetleri, köyün kültürel yapısı, göç hareketliliği, altyapısı, hatta komşuluk ilişkileri dahi köy öğretmeni için zorunlu müdahale alanları haline geliyor.

“Bizim köyün bulunduğu beldede iki aile arasında çatışma, kavga var. Bir kısım bizim bulunduğumuz mahalleye gelmiş. Diğer aile ve o aileye yakın aileler diğer okulun olduğu tarafta. Belediye diğer tarafın elinde. Bu, hizmette aksaklık yaratıyor. Birbirlerini sevmedikleri için birbirlerine hizmet vermiyorlar. Bu insanları nasıl bir araya getirebiliriz? Eğitimi iyileştirmek için beldede önce bu sorunu çözmek lazım.”

Köy Öğretmeni

Mesleğinizin Adı: Köy Öğretmeni

Türk Dil Kurumu, güncel Türkçe sözlüğünde² köy öğretmenini “eğitmen” olarak tanımlıyor. “Eğitmen” veya “köyde görev yapan öğretmen” gibi ifadeler doğru olsa da bu tanım, kapsam ve içerik olarak yetersiz kalıyor. Kapsam olarak yetersiz çünkü taşıdığı kırsal özelliklere rağmen mahalle olarak anılan binlerce köy var. Önceki yazılarımızda söz ettiğimiz gibi, 2012 tarihli “Büyükşehir Kanunu”³ ile birlikte büyükşehir statüsündeki illerde yer alan köyler, nüfusu, üretim ilişkileri, coğrafi yapısı dikkate alınmaksızın mahalleye çevrildi; köy okulları da merkez okullara... İçerik olarak yetersiz çünkü köy okulunda görev yapan bir öğretmen ile merkez okulda görev yapan bir öğretmenin günlük akışı mesleki anlamda büyük farklılıklar gösterebiliyor.

“Öğretmenliğimin 8. yılıydı fakat hiçbir okulda tek başıma olmamıştım. Öğrencilerle sadece ben olmamıştım. Hem idari işlerle uğraşacak hem de 4 sınıfı birden okutacaktım. Bu beni biraz şaşırtmıştı.”

Köy Öğretmeni

Bu farklılıklardan temel başlıklar altında söz etmek mümkün. Bunlardan ilki köy okullarında sıklıkla karşılaştığımız **birleştirilmiş sınıf** uygulaması. Köylerdeki çocuk sayısının az olmasından dolayı farklı akademik seviye ve yaş gruplarından çocuklar bir arada ders görüyor. Köy öğretmeni burada müstakil bir sınıfla aynı müfredatı takip etmek, bazen iki bazen dört kademenin kazanımlarını çocuklara tek bir sınıfta aktarmak durumunda kalıyor. Öğretmenin bu uygulamanın avantajlarını öne çıkarabilmek için ne yeterli aracı ne zamanı ne eğitim fakültesinden getirdiği bir birikimi var, ne de bunun için alabileceği özel bir destek.

“Merkezde bir konuya bir hafta ayrılıyorsa burada en azından iki hafta ayrılmalı. Dersin yarısı bir sınıfa diğer yarısı öteki sınıfa gidiyor. Müfredat aynı müfredat. Bir sınıfa ders verdiğimizde, diğer sınıfın dikkati dağılıyor. 10 kişilik birleştirilmiş sınıftansa 40 kişilik tek bir sınıfı tercih ederim.”

Köy Öğretmeni

Birleştirilmiş sınıflı ilkokulların zorluklarına karşılık olarak önceki yazılarımızda ayrıntılarıyla söz ettiğimiz **taşınmalı eğitim** alternatifi geliştiriliyor. Ama bu da öğretmenleri özellikle küçük yaştaki çocukların okula uyum sağlayamaması, ulaşımdaki zorlukların çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri, ailelerle sağlıklı bir iletişim kurulamaması gibi bir dizi başka meseleyle baş başa bırakıyor. Öğretmenlerin öğrencileriyle ilgili sorunları çözme aşamasında farklı köylerden gelen öğrencilerinin velileriyle tanışmak için bu köylere ayrı ayrı gitmesi, veli toplantısına gelemeyecek durumdaki velileri ziyaret etmek için çokça çaba sarf etmesini gerektiriyor.

² Türk Dil Kurumu. (n.d.). Türk Dil Kurumu Sözlükleri.

³ Resmi Gazete. (2012, 6 Aralık). On üç ilde büyükşehir belediyesi ve yirmi altı ilçe kurulması ile bazı kanun hükmünde kararnamelede değişiklik yapılmasına dair kanun (Sayı: 28489).

“Ama taşımali eğitimin de kendi problemleri var. Servisçilerle çok problem yaşanabiliyor mesela. Kız çocuklarda devamsızlık yaşıyor.”

Köy Öğretmeni

Bir diğ er önemli farklılık köy öğretmenlerinin okuldaki ihtiyaca göre farklı rollere bürünmek durumunda olması. Tarımsal üretimin artan maliyetleri kırsalda yaşayanları kentlere göç etmeye zorladıkça ve köylerin nüfusu azaldıkça köy okullarına da “kapanacak” gözüyle bakılıyor. Hâl böyle olunca nitelikli bir eğitim için gereken asgari koşulları sağlamak da yerine göre **idareci, boyacı, tamirci, başışçı ya da temizlik görevlisi** olarak konumlanabilen köy öğretmenine düşüyor. Öğretmenin kendini çok farklı açılardan geliştirmiş olmasını gerektiriyor.

“Okuldaki tadilatı dahi öğretmen yapar. Bütçesi yoktur. Okul küçük, örneğin ısınma masrafını vesaire köylü karşılasın derler. Köylü arasında para toplarsa o iş olur, toplamazsa öğretmene kalır.”

Köy Öğretmeni

Köy öğretmenlerinin karşılaştığı zorluklardan biri de devamsızlık. Köylerde okula devamsızlığın temel sebepleri çocukların mevsimlik tarım işçiliğinde yer alması, kız çocukların geniş ailelerdeki bakım sorumlulukları, taşımali eğitim, çocuk yaşta, erken ya da zorla evlendirilme, ailelerin eğitime inançsızlığı ve maddi yetersizlik olarak biliniyor. Bu şartlar altında bir öğretmenini “köy öğretmeni” yapan temel farklardan bir diğ eri de, öğrencilerin okula devamlılığının sağlanması için çabalamak oluyor...

“Aileler çocukları okusun istiyor ama bunun için bir çaba göstermiyor. Özellikle de kız çocuklarının. Taşımali eğitim bunun sebeplerinden biri. Öğrencileri başka okula taşıyorlar. Kız çocuklar için aileler bunu güvenli bulmuyor.”

Köy Öğretmeni

“Bir Çocuğu Bütün Bir Köy Büyütür”⁴

Yazının buraya kadar olan bölümünde köyü, köy okulunu ve köy okulunun koşullarını bir köy öğretmenin bakış açısından sunmaya çalıştık. Bu sunuşa öğretmenin köydeki en önemli paydaşı olan öğrenci velilerini eklememek tartışmayı eksik bırakacaktır; bu yüzden kırsalda ebeveyn olmayı yine köy öğretmenlerinin gözünden yazıya taşıyalım.

“İlk ayın sonunda bir veli toplantısı düzenledim. Heyecanlıydım, onları karşılamak için farklı bir kıyafet giyindim, sınıfı süpürüp hazırladım. Okulumdan köy yolunu görebiliyordum. Saat geçmeye başladıkça gelen var mı diye yolu gözlemeye başladım. O gün hiç gelen olmadı.”

Köy Öğretmeni

⁴ Bir Afrika atasözü.

Bazı köylerde aileler eğitimin gerekliliğine ya da önemine inanmıyor. Bazı köylerde ise öğretmenin sık sık değişmiş olmasından dolayı aileler okula ve öğretmene karşı önyargılı olabiliyor. Köyde tarım, hayvancılık gibi yoğun emek gerektiren faaliyetlerden ötürü velilerin zamanları ve enerjileri kısıtlı. Çocuklarının eğitimine bir şekilde zaman ayırabilen veliler ise okuryazar olmadıkları için çocuklarına destek veremeyeceklerini düşünebiliyor.

“Ben aileleri iki gruba ayırırdım. Çocuklarıyla ilgilenmek isteyenler ve ilgilenmeyenler. Veliler okuma yazma bilmiyor. İlilenmek isteseler bile yardımları kısıtlı.”

Köy Öğretmeni

Sözümüzün arkasındayız: Ebeveynler köy öğretmenin en büyük yardımcıları. Yalnız eğitim için takım çalışmasının gerekli olduğuna ebeveynleri ikna etmek de yine köy öğretmene düşüyor. Zamanı ve enerjisi kısıtlı olan yetişkinlerin çocukları için öğretmene destek olmaya başlaması, öğretmenin yoğun bir emek vermesini gerektiriyor. Bu da ebeveynlerle sürekli iletişim halinde olmak, onlara bir rol model oluşturmak, ev ziyaretlerinde bulunup birlikte aynı sofraya oturmak, sorunlarını dinleyip çözmeye çalışmak ve düşünlerinde, cenazelerinde yanlarında olmak anlamına geliyor. Köy öğretmeni bu ilişkiyi kurmayı başardığında yalnızca okulu değil, köyü geliştirmek için de önemli bir eşik atlanmış oluyor.

“Burada bir şey yetişmez denilen köyde, okulun bahçesinde küçük bir bostan yaptım. Birkaç hafta sonra evlerinin önünde bostan olmaya başladı. Olmayacak şeyleri oldurabilmek için inisiyatif alabiliyoruz.”

Köy Öğretmeni

“Gitmek Mi Zor, Kalmak Mı Zor?”⁵

Bir ülkenin üretim yapabilmesi ve gelişimi için köylere, bir köyün potansiyelini tam anlamıyla kullanabilmesi için okula, bir okulun ise nitelikli ve kalıcı bir eğitim için öğretmene ihtiyacı var. Hâl böyleyken “köylerin nüfusu zaten azalıyor” diyerek köylerden umudu kesmek doğru değil.

Son bölümü bu yolculuğa umutla, inatla ve inançla devam eden köy öğretmenlerinden aldığımız ilhamla işledik. Köylerin fırsatlarını gören, zorlukları aşmak için diğer köy öğretmenleri ile el ele verenlerin bu alana yönelik önerilerini de derlemeye çalıştık.

“Genelde köy öğretmenleri birbirine çok tutunuyor, ilişkileri sıkı oluyor.”

Köy Öğretmeni

Köy öğretmenlerine göre köy okullarının en önemli fırsatlarından ilki **sınıf mevcudunun az olması**. Öğretmenler bu sayede sınıflarındaki her bir öğrenciyi daha yakından tanıyabiliyor, her bir öğrencinin gelişim sürecini daha yakından izleyebiliyor.

⁵ Yusuf Nalkesen’in bir güftesi.

En önemli ikinci fırsat köylerde **öğretmenlik mesleğine duyulan saygı...**

“[Ev ziyaretlerinde] Eve giriyorsun herkes ayağa kalkıyor. Çok önemli biri olarak hissettim.”

Köy Öğretmeni

Köylerde okulların doğa ile iç içe olması da önemli bir fırsat. Kentlerde geniş ve yeşil bir bahçesi olan okulları parmakla gösteriyoruz, oysa köylerde her okulun doğa ile iç içe, büyük bahçeleri bulunuyor. Üstelik dersleri doğanın sunduklarını kullanarak işlemeyi sağlayan pek çok **doğada öğrenme** yöntemi var ve bunlar **akran öğretimi** ile daha da zenginleştirilebiliyor.

Son olarak aile ve çocukların **birbirlerini tanıması**, köy halkının öğretmenin sunabileceği **bilgi ve birikime ihtiyaç** duyması ve öğretmenin **kültürel deneyim** elde etme imkanı da öne çıkan diğer fırsatlar arasında yer alıyor.

Köy öğretmenleri, bu fırsatları kullanarak türlü zorlukların üstesinden gelebiliyor. Ancak köylerde nitelikli eğitimi öğretmenlerin vicdanına ya da inisiyatifine bırakmamak gerektiğini düşünüyor ve bunun için sistemsel değişimleri hedef alan öneriler getiriyorlar.

Köy öğretmenlerine göre öncelikle köy okullarının **fiziki koşullarının** iyileştirilmesi ve ardından köylerdeki öğrencilere çeşitli **eğitim imkânlarının** sunularak çok yönlü gelişimlerinin desteklenmesi gerekiyor. Okullarda rehberlik ve branş öğretmenlerinin bulunması, çocuklara okul dışı ve okul sonrası aktivite imkanları sunulması, kırsalın birikimini ortaya çıkaracak ve ihtiyaçlarına karşılık gelecek bir eğitim programı geliştirilmesi bu yönde atılabilecek adımlardan birkaçı.

Üniversitelerin öğretmen yetiştirme programlarında kırsalda eğitime daha çok yer verilmesi ve öğretmen adayları için **kırsalda mesleki deneyim** alanları açılması da önemli görülüyor. Öğretmenlerin bir diğer önerisi de uygulanan **eğitim politikalarına** yönelik. Köy okullarına uygun bir müfredatın geliştirilmesi, köy öğretmenlerine çeşitli alanlarda teşvikler uygulanması, Millî Eğitim Bakanlığının köy okullarına destek olması ve bu konudaki duyarlılığını artırmak bu başlıkta getirilen öneriler arasında yer alıyor.

Başta köye gitmek zor köy öğretmenleri için, kırsalın potansiyelini keşfettikten sonra da köyden dönmek... Okuyucu için başlaması belki zor bu konuyu keşfettikten sonra bırakmanın zor olması gibi. Bu sebeple köy öğretmenliğine ilişirmeyi yakıştırmadığımız son noktayı bu yazıya da koymuyoruz. Zorlukların tadı aynı olsa da aktarımlarımızı birilerinin hayatına dokunma yolunda, köy öğretmenlerinin yol arkadaşlarının çoğalması adına sürdürüyoruz.

“Ailem göndermek istememişti. Ben gidip görmek istedim. Kalmak aklımda yoktu. İyi ki gitmişim. Kaldım ve nerede olursa olsun öğretmen olarak çocukların bana ihtiyacı olduğunu gördüm.”

Köy Öğretmeni

